

gar bidrog till den intima stämningen. Ingen detalj var för trivial för arkitektens omtanke – varmluftsgaller, hängrännor, balustrader och trapppräcken – allt utfördes efter Wahlmans ritningar.

Mycket handlar om skulpterande av möbler, karvsnitt och skölpornamentik. Till den skurna dekoren i form av stiliserade djurfigurer levererade Wahlman exakta färgteckningar till utförarna. Även det folkliga dekorationsmåleriet och textilierna uppmärksammades av Wahlman. Dock är det oklart i vilken utsträckning han deltog i mönsterskapandet för dynor och kuddar. Detsamma gäller den målade dekoren på dörrar och möbler i en återuppstånden modifierad allmogestil, framför allt i det av Wahlman beundrade kurbitsmåleriet. Knutsson påpekar Wahlmans stora respekt för det folkliga hantverket och kreativiteten, men till syvende och sist var det alltid han, arkitekten, som angav stil och form för godkännande.

Johan Knutsson, som under många år ansvarade för Nordiska museets folkkonst, innehar nu en professur i möbelkonst vid Linköpings universitet (Carl Malmsten Furniture Studies). Den inkännande beskrivningen av inredningarnas olika detaljer vittnar om konsthistorikerns öga och känsla för kvalitet. Förstklassiga foton av Nordiska museets fotograf Peter Segemark bidrar till fördjupad förståelse. Författaren uppger att syftet med boken är både att inspirera dagens formgivare till att nyttja kulturarvet för kunskap och utveckling och att värna om de delar av kulturarvet (byggnaders inredningar) som löper störst risk att förfaras på grund av det svaga lagskyddet. Detsamma kan sägas gälla den yttre miljön. Tack vare de senaste årens trädgårdshistoriska forskning har ett antal anläggningar förklarats skyddsvärda. Det är att hoppas att blickarna också vänds inåt mot objekten i profana miljöer som presenterats i denna bok.

Eva Londos, Jönköping

Boel Lindberg (red.): *Gamla visor, ballader och rap. Från muntlig förmedling till publicering på nätet*. Gidlunds förlag, Möklinta 2013. 366 s., ill. English summary. ISBN 978-91-7844-884-5.

Denna antologi utgör slutpunkten på projektet ”Digitalisering och nätpublicering av medeltida ballader”. Projektet har bedrivits med s.k. infrastrukturmedel från Riksbankens jubileumsfond. Denna typ av stöd ges för

att möjliggöra forskning genom t.ex. tillgängliggörande av betydelsefulla samlingar vid arkiv och bibliotek. Den ”betydelsefulla samling” som står i centrum för detta projekt är det uppmärksammade fynd av handskrivna uppteckningar efter fornforskaren och filologen George Stephens som återupptäcktes 2005 efter att ha stått i skymundan i Växjö stadsbiblioteks arkiv. Samlingen består av drygt 1 000 handskrivna uppteckningar av bl.a. medeltida ballader och överlämnades av Stephens till Växjö stifts- och gymnasiebibliotek 1893.

Stephens samling blev utgångspunkten för ett tidigare forskningsprojekt, ”Intermedialitet och den medeltida balladen” (2006-2010). Detta projekt har bl.a. resulterat i publikationerna *En värld för sig själv. Nya studier i medeltida ballader* (2008) och *Intermediala perspektiv på medeltida ballader* (2011). Nu har alltså en tredje antologi i ett nytt projekt med utgångspunkt i George Stephens samling publicerats. Nämnas bör också publikationerna *I fråst och i källe. Texter från nordiskt balladmöte* (webbpublicering, 2008) och *Om kvinnligt och manligt och annat konstigt i medeltida skämtballader* (2011). I det stora hela var detta alltså ett mycket fruktbart fynd i biblioteksarkivet!

Den förevarande antologin *Gamla visor, ballader och rap. Från muntlig förmedling till publicering på nätet* omfattar 366 sidor med sju artiklar, sak- och namnregister, författarpresentationer samt en sammanfattning på engelska. Fem artiklar har en mer vetenskaplig utredande inriktning och två är mer tekniskt beskrivande – Lennart Carlssons ”Ballader på webben. Om projektet ’Digitalisering och nätpublicering av medeltida ballader’” samt Boel Lindbergs och Elinor Anderssons ”Reviderad registrant över balladerna i George Stephens manuskriptsamling”. De fem övriga artiklarna har ett forskningsfokus och har koppling till den svenska balladforskningen på ett generellt plan och i olika utsträckning till Stephens samling. Magnus Gustafsson gör en genomgripande genomlysning av balladbegreppet och av visinsamling i allmänhet ur ett europeiskt jämförande perspektiv. Gustafsson tar sin utgångspunkt i visforskningen vid Svenskt visarkiv och Bengt R. Jonssons arbeten i synnerhet när han följer begreppsutvecklingen inom folklig episk sång. Boel Lindberg bidrar med två artiklar till antologin. I ”Patriarkatets höga visa. Balladen om tiggargubbens brud” gör hon en närläsning av de olika varianter av balladen (SMB 236) som finns belagda. Hon ser balladen som ett uttryck för medeltidens kvinnosyn och gör en intressant analys av hur balladen manifesterar manliga och kvinnliga stereo-

typta beteenden och värderingar. I artikeln ”’Och liten Karin tjänte.’ Om den äldre episka folkviseskatten i de tidigaste skolsångböckerna” går Lindberg igenom vilka ballader som kom att ingå i sångböcker som användes i det allmänna skolsystemet fram till 1920. I artikeln ”En samling i samlingen – presentation av den så kallade Västmanlandssamlingen i George Stephens manuskriptsamling” tar Karin Eriksson läsaren med på en något ovanlig resa. Eriksson redovisar sitt arbete med att rekonstruera och förstå uppkomsten av den s.k. ”Västmanlandssamlingen” som ingår i Stephens manuskriptsamling. Avsikten med Erikssons arbete var alltså att kunna fastställa vem som utfört uppteckningarna och i vilket sammanhang de uppkommit. Men detta visade sig inte möjligt – projektet misslyckades! Men kanske just i ljuset av detta är Erikssons artikel mycket intressant. Den ger inblick i det praktiska arbetet med källkritisk granskning och visar på att själva bearbetningen ger upphov till ny och intressant kunskap.

Som helhet är *Gamla visor, ballader och rap. Från muntlig förmedling till publicering på nätet* intressant ur flera perspektiv. Fyndet av Stephens samling gav ny energi till balladforskningen som på många sätt kändes avslutad i och med Svenskt visarkivs projekt *Sveriges medeltida ballader* som resulterade i publikationen av fem band med ballader. Visarkivets projekt bedrevs mellan 1983 och 2001. Forskningsprojekten kring Stephens samling har tagit avstamp i Visarkivets arbete. Inte minst har relationen mellan Växjösamlingen och andra samlingar i Sverige och Danmark noggrant utretts. Det avslutande kapitlet i antologin, *Reviderad registrant över balladerna i George Stephens manuskriptsamling*, är en redovisning av hur ny kunskap lett till att forskarna rättat sina egna inledande kategoriseringar av samlingen.

Dan Lundberg, Stockholm

Hanna Enefalk: *Skillingtryck! Historien om 1800-talets försvunna massmedium*. (Opuscula Historica Upsaliensia 51.) Historiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala 2013. 176 s., ill., ISBN 978-91-979632-6-8.

Skillingtrycken som källmaterial har länge intresserat visforskare, i första hand de med intresse för vistexter. Forskningen inleddes av litteratur- och konsthistorikern Ewert Wrangel med en sedan länge klassisk artikel i *Samlaren* 1894. Ulf Peder Olrog tog upp tråden i den licentiatavhandling i nordisk och jämförande folklivs-

forskning som han lade fram i Uppsala 1951. Olrog tog ett stort grepp. Han gick igenom alla då kända samlingar av skillingtryck och ville med frekvensundersökningar undersöka visors spridning.

Olrogs studie var länge otryckt – paradoxalt med tanke på att han studerade tryck. 2011 gav Svenskt visarkiv ut den och hans övriga texter som visforskare: *Studier i folkets visor*. Den välkomna publiceringen av Olrogs pionjärbete har faktiskt inneburit en skjuts för skillingtrycksforskningen, detta trots att avhandlingen skrevs i ett helt annat forskningsklimat. Men Olrog satsar sig med frågor som knappast bearbetats sedan han för mer än 60 år sedan lämnade seminarierummet med godkänt betyg.

Den positiva påverkan av Olrogs tryckta studie kommer i rätt tid. På senare år har nämligen intresset för skillingtrycken spridits till andra än visforskare. En av dem som visat hur skillingtryckens möjligheter kan utvidgas är Uppsalahistorikern Hanna Enefalk. I sin doktorsavhandling (2008) studerar hon nationalism och patriotism såsom dessa idésystem speglas i skillingtryckens texter under det långa 1800-talet.

Det som i avhandlingen var ett bångstyrt, men givande källmaterial utgör centrum i det arbete som anmäls här. Enefalk har gått i närkamp med denna svårfångade tryckgenre och skrivit en behändig bok som är både en introduktion till skillingtrycken och en studie av ett visst års utgivning. Boken är skriven med en smittande förtjusning över materialet, vilket kan innebära att skillingtrycksforskningen med detta arbete får ytterligare fart. Precis som Olrog har Enefalk ägnat mycket tid åt arkivkapslarnas digra innehåll. Hon har läst och bläddrat, läst och bläddrat – och därigenom skaffat sig en överblick som få äger.

Introduktionen till skillingtrycken som tryckgenre omfattar ungefär en tredjedel av boken. Enefalk diskuterar hur dessa tryck kan ringas in och benämnas, hon beskriver tryckens grafiska utformning, tryckerihistorien, censuringripanden, upplageförhållanden och annat som sammantaget ger stor behållning åt den nyfikne läsaren. Skillingtryckens svenska historia suppleras med nordiska jämförelser, där Enefalks användning av relevant finskspråkig litteratur är särskilt berömvärd. Hennes introduktion kan varmt rekommenderas åt alla dem som vill ansluta till den växande skillingtrycksforskningen. Avsnittet avslutas mönstergillt med redogörelser för de snirkliga vägarna till detta källmaterial: användbara och mindre användbara bibliografier, kortkataloger, arkivregister, realkataloger, databaser etc.